

Гавриленко А. А.,

аспірант

Науково-дослідного інституту публічного права

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Анотація. У статті здійснено аналіз загальносоціальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку. З'ясовано, що сучасне українське суспільство вважає основним завданням зменшення та контролю злочинності. Цей підхід до запобігання кримінальним правопорушенням базується на концепції повного залучення всіх ресурсів суспільства, держави та громадян для реалізації заходів, спрямованих на запобігання злочинним проявам на різних рівнях – від національного до конкретних криміногенних ситуацій у регіонах. Запобігання злочинності є складовою соціальної політики держави, яка має на меті подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах для їх позитивного вирішення та поступового усунення (так зване загальносоціальне запобігання). Окреслено, що заходи загальносоціального (державного) характеру це комплекс ефективних заходів різних напрямів, таких як соціально-економічні, правові, ідеологічні, організаційно-управлінські та культурно-виховні. Ці заходи спрямовані на подальший розвиток та удосконалення соціальних відносин, а також на усунення або нейтралізацію факторів, що сприяють виникненню злочинності. Запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку вимагає розробки, впровадження та реалізації комплексу правових, організаційних і практичних заходів на загальнодержавному та міжвідомчому рівнях.

Наголошено, що загальносоціальні заходи, хоча й не є прямими інструментами боротьби з злочинністю або її запобігання, формують умови, які ускладнюють виникнення злочинних дій в цілому. Це вказує на те, що безпека суспільства безпосередньо пов'язана з ризиками та загрозами, які можуть становити небезпеку. Відповідно до специфіки кримінальних правопорушень, що вчиняються на фондовому ринку можна поділити на дві групи: загально-соціальні та спеціально-кримінологічні. При аналізі загально-соціальних заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, можна відзначити складність підходу, яка проявляється у двох основних аспектах: різноманіття учасників процесу запобігання та різноманітність заходів, які спрямовані на досягнення цілей запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, включаючи правові, процесуальні, організаційно-управлінські та інформаційні.

Ключові слова: загальносоціальні, заходи, запобігання, кримінальне правопорушення, фондовий ринок, злочинність.

Gavrylenko A. A. General social measures to prevent criminal offences committed on the stock market

Abstract. The article analyzes general social measures to prevent criminal offenses committed on the stock market. It is found that modern Ukrainian society considers the reduction and control of crime to be the main task. This approach to preventing criminal offenses is based on the concept of full involvement of all resources of society, the state and citizens to implement measures aimed at preventing criminal manifestations at various levels – from national to specific criminogenic situations in the regions. Crime prevention is a component of the state's social policy, which aims to overcome criminogenically dangerous contradictions in social relations for their positive resolution and gradual elimination (the so-called general social prevention). It is outlined that measures of a general social (state) nature are a set of effective measures of various directions, such as socio-economic, legal, ideological, organizational-managerial and cultural-educational. These measures are aimed at the further development and improvement of social relations, as well as at the elimination or neutralization of factors contributing to the occurrence of crime. Prevention of criminal offenses on the stock market requires the development, implementation and implementation of a set of legal, organizational and practical measures at the national and interdepartmental levels.

It is emphasized that general social measures, although not direct instruments for combating crime or its prevention, create conditions that complicate the occurrence of criminal acts in general. This indicates that the

security of society is directly related to the risks and threats that may pose a danger. According to the specifics of criminal offenses committed on the stock market, they can be divided into two groups: general social and special criminological. When analyzing general social measures aimed at preventing criminal offenses in the stock market, one can note the complexity of the approach, which is manifested in two main aspects: the diversity of participants in the prevention process and the diversity of measures aimed at achieving the goals of preventing criminal offenses in the stock market, including legal, procedural, organizational and managerial and informational.

Key words: *general social, measures, prevention, criminal offense, stock market, crime.*

Постановка проблеми. На нинішньому етапі розвитку України спостерігається зростання рівня тіньової економіки. Це явище викликане швидким розвитком інформаційних технологій, недоліками вітчизняного законодавства, виникненням безготівкових активів, за якими важко відстежувати рух, а також ускладненням умов економічної діяльності через військові дії на території України.

Враховуючи зазначену економічну ситуацію в Україні та євроінтеграційний курс, наша країна зобов'язана якомога швидше реалізувати комплекс заходів, спрямованих на зменшення рівня тіньової економіки, підвищення добробуту населення та запобігання злочинності. Для цього Україна, разом з іншими державами, вживає заходів для реалізації спільної міжнародної кримінальної політики, яка має на меті припинення проникнення капіталів кримінального походження в національні та міжнародні економічні системи. Важливим аспектом є запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку, оскільки це є одним з найпоширеніших способів функціонування тіньової економіки та виведення «брудних» коштів з України, що становить серйозну загрозу для нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на багаторічні дослідження та внесок видатних вітчизняних вчених у розробку теорії запобігання злочинам кримінальним правопорушенням – серед яких С. С. Арутюнян, В. Д. Базилевич, Н. І. Берзон, Т. Б. Бердникова, М. М. Буднік, В. В. Гутафель, Р. І. Грешко, Д. І. Дема, Т. А. Денисова, А.Ф. Зелінський, А. В. Майстер, О. Л. Руда, С. А. Стасіневич, О. В. Третякова, В. М. Харабара та інші – залишаються невирішеними певні аспекти щодо термінологічного та концептуального апарату цієї теорії.

Метою статті є: розкрити особливості загальносоціальних заходів запобігання кри-

мінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Злочинність у сфері фондового ринку, є соціально-негативним явищем, яке вимагає розробки певної стратегії для його запобігання. Основним напрямком цієї стратегії є вплив на причини, що сприяють виникненню злочинності. Ідея про те, що профілактика злочинності повинна мати пріоритет над каральною політикою держави, почала формуватися ще в давні часи (IV ст. до н. е., Платон), але її практичне втілення стало можливим лише нещодавно. Цю концепцію підкріпили правові аргументи юристів класичної школи кримінального права (XVIII ст.), які заклали основи нової політики у боротьбі зі злочинністю. Суть цієї ідеї можна звести до простої формули: «Мудрий законодавець запобіжить злочину, щоб не бути змушеним його карати» [1, с. 125-126].

У подальшому теоретичне обґрунтування запобігання злочинності почало розроблятися в рамках кримінології, яка визначила основні цілі, завдання та заходи для боротьби зі злочинністю в сучасних умовах. Сьогодні профілактика злочинності є одним із ключових напрямків діяльності держави та суспільства у протистоянні цьому соціально негативному явищу. Покарання є формою державного примусу, яка впливає на злочинність, в основному, через особистість злочинця. На відміну від покарання, заходи запобігання орієнтовані на усунення або нейтралізацію факторів, що сприяють злочинності. Попереджувальна діяльність (запобігання) за своїм змістом, масштабами заходів і кількістю учасників є значно ширшою, ніж практика застосування кримінальних покарань.

Сучасне українське суспільство вважає основним завданням зменшення та контролювання злочинності. Цей підхід до запо-

бігання кримінальним правопорушенням ґрунтується на ідеї повного залучення всіх ресурсів суспільства, держави та громадян для реалізації заходів, спрямованих на запобігання кримінальним проявам на різних рівнях – від національного до конкретних криміногенних ситуацій у регіонах. Запобігання злочинності є соціальною політикою держави, яка має на меті подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах для їх позитивного вирішення та поступового усунення (так зване загальносоціальне запобігання). Крім того, це також спеціальна випереджальна практика, що спрямована на протидію формуванню і реалізації злочинних проявів на різних етапах (спеціально-кримінологічне запобігання) [2, с. 104-105].

Загальносоціальне запобігання злочинності являє собою комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, які мають на меті подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин, а також усунення або нейтралізацію причин і умов, що сприяють злочинності. Потенціал цієї діяльності полягає в її здатності протидіяти негативним явищам і процесам, які можуть призводити до зростання рівня злочинності, а також стимулювати правомірну поведінку громадян. Загальносоціальне запобігання є результатом продуманої соціальної політики, яка реалізується не лише з метою безпосереднього попередження злочинності, а й для вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави [3, с. 151-152].

Руда О. Л. зазначає, що цей рівень запобігання кримінальним подіям визначається тим, що його складові є невід'ємною частиною розвитку соціально-економічної ситуації, а також покращення морально-психологічної та духовної сфер життя суспільства [4, с. 795-796]. В свою чергу, А. В. Майстер вважає, що основною метою запобігання є подолання або обмеження протиріч у суспільстві, які можуть призвести до криміногенних наслідків. Він висновку, що загальносоціальне запобігання злочинам є позитивним результатом ретельно розробленої соціальної політики. Ця політика націлена не лише на безпосереднє запобігання злочинам, а й на вирішення широкого спектра економічних та

соціальних завдань, що стоять перед державою [5, с. 3-4].

Аналізуючи думки науковців, можна визначити, що заходи загальносоціального (державного) характеру це комплекс ефективних заходів різних напрямів, таких як соціально-економічні, правові, ідеологічні, організаційно-управлінські та культурно-виховні. Ці заходи спрямовані на подальший розвиток та удосконалення соціальних відносин, а також на усунення або нейтралізацію факторів, що сприяють виникненню злочинності.

Забезпечення внутрішньої безпеки суспільства залежить від багатьох факторів: об'єктивних і суб'єктивних, матеріальних і духовних, практичних і теоретичних, відкритих і прихованих. У цьому контексті загальносоціальна профілактика реалізується для всього суспільства. Ця стратегія не має конкретної адресності, оскільки її мета полягає в усуненні загроз і чинників, які можуть призвести до кримінальних правопорушень, що сприяє їх ослабленню або нейтралізації. Загальносоціальні заходи, хоча й не є безпосередніми інструментами боротьби або запобігання злочинності, створюють умови, які ускладнюють виникнення злочинності в цілому. Це свідчить про те, що безпека суспільства безпосередньо залежить від ризиків і загроз, які можуть становити небезпеку [6, с. 132-133].

Відповідно до специфіки кримінальних правопорушень, що вчиняються на фондовому ринку можна поділити на дві групи: загально-соціальні та спеціально-кримінологічні [7, с. 87-88]. При аналізі загально-соціальних заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, можна відзначити складність підходу, яка проявляється у двох основних аспектах:

– різноманіття учасників процесу запобігання, серед яких: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство фінансів, Державна служба фінансового моніторингу, Міністерство внутрішніх справ, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, Служба безпеки України, Національна поліція України, Державна

податкова служба, банки та фінансові установи, а також міжнародні організації;

– різноманітність заходів, які спрямовані на досягнення цілей запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, включаючи правові, процесуальні, організаційно-управлінські та інформаційні.

Пропонуємо звернути увагу на першу групу, а саме на суб'єктів, які беруть участь у загальносоціальному запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку, а також проаналізувати їхні повноваження в цій сфері. Розглянемо деякі з них [8, с. 145-146].

Кабінет Міністрів України є основним органом у системі виконавчої влади, який відповідає за управління внутрішньою та зовнішньою політикою країни, забезпечення дотримання Конституції та законів України, а також виконання актів, виданих Президентом України. Верховна Рада України, як найвищий орган законодавчої влади, насамперед ухвалює закони, що регулюють питання відмивання незаконно здобутого майна, а також вносить до них необхідні зміни та доповнення. Президент України відіграє важливу роль у нормотворчій діяльності, що є ключовою для регулювання відносин у сфері запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку.

Міністерство фінансів є головним і ключовим органом серед центральних органів виконавчої влади, що відповідає за розробку та реалізацію державної політики. Це може включати вдосконалення законодавства, створення систем моніторингу та контролю фінансових транзакцій, співпрацю з міжнародними організаціями для впровадження міжнародних стандартів у боротьбі з легалізацією незаконно здобутого майна, а також інші заходи, спрямовані на забезпечення ефективного фінансового контролю та протидію фінансовим кримінальним правопорушенням. Міністерство юстиції України, яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого регулюється та координується Кабінетом Міністрів України, має значну роль у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку. Це досягається через його функції, пов'язані

з виконанням та забезпеченням дотримання законодавства, що стосується боротьби з корупцією та фінансовими правопорушеннями [9, с. 250-251].

Отже, запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку вимагає розробки, впровадження та реалізації комплексу правових, організаційних і практичних заходів на загальнодержавному та міжвідомчому рівнях. Це має на меті системний кримінологічний аналіз, виявлення та усунення факторів, що сприяють правопорушенням у цій сфері, викриття осіб, які здійснюють протиправні дії на фондовому ринку, а також припинення їхньої діяльності на етапах підготовки або замаху, а також запобігання (мінімізації) негативних наслідків, зокрема повернення активів [10, с. 310-311].

Загальносоціальні заходи, спрямовані на запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку становлять систему кримінологічних впливів на особу, що створює умови, які унеможливають або мінімізують ймовірність вчинення нею суспільно небезпечних протиправних дій. Ці заходи повинні ґрунтуватися на: постійному аналізі змін у характері кримінальних правопорушень та їх причин; визначенні стратегій і тактики боротьби з ними, враховуючи реальні соціально-економічні, політичні, правові та організаційно-управлінські умови; розробці цільових взаємопов'язаних програм, що запобігають зловживанням і корупції в усіх сферах суспільного розвитку; систематичній оцінці результатів діяльності та коригуванні заходів; посиленні контролю за майном, яке отримують представники державних органів та приватного сектора економіки [11, с. 179-180].

Зауважимо, що головні напрями загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються на фондовому ринку як складові реалізації кримінологічної політики повинні бути спрямовані, в першу чергу, на удосконалення кримінального, кримінального процесуального законодавства.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що заходи загальносоціального (державного) характеру це комплекс ефективних заходів різних напрямів, таких як

соціально-економічні, правові, ідеологічні, організаційно-управлінські та культурно-виховні. Ці заходи спрямовані на подальший розвиток та удосконалення соціальних відносин, а також на усунення або нейтралізацію факторів, що сприяють виникненню злочинності. запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку вимагає розробки, впровадження та реалізації комплексу правових, організаційних і практичних заходів на загальнодержавному та міжвідомчому рівнях. Це має на меті системний кримінологічний аналіз, виявлення та усунення факторів, що сприяють правопорушенням у цій сфері, викриття осіб, які здійснюють протиправні дії на фондовому ринку, а також припинення їхньої діяльності на етапах підготовки або замаху, а також запобігання (мінімізації) негативних наслідків, зокрема повернення активів. Загальносоціальні заходи, хоча й не є прямими

інструментами боротьби з злочинністю або її запобігання, формують умови, які ускладнюють виникнення злочинних дій в цілому. Це вказує на те, що безпека суспільства безпосередньо пов'язана з ризиками та загрозами, які можуть становити небезпеку.

Відповідно до специфіки кримінальних правопорушень, що вчиняються на фондовому ринку можна поділити на дві групи: загальносоціальні та спеціально-кримінологічні. При аналізі загальносоціальних заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, можна відзначити складність підходу, яка проявляється у двох основних аспектах: різноманіття учасників процесу запобігання та різноманітність заходів, які спрямовані на досягнення цілей запобігання кримінальним правопорушенням на фондовому ринку, включаючи правові, процесуальні, організаційно-управлінські та інформаційні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бірюкова І. Г. Кримінологічні засади запобігання та протидії легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2021. 230 с.
2. Третякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 103–107. Арутунян С. С. Фінансовий ринок: навч. посібник. К : Гуляєва В.М., 2018. 484 с.
3. Кундельська І. С. Запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом в Україні: дис... докт. філос. : 081 – Право. Київ, 2024. 272 с.
4. Руда О.Л. Функціонування фондового ринку України, проблеми та перспективи розвитку. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Випуск 6. С. 794-798.
5. Майстер А.В. Фондовий ринок: теоретичні аспекти функціонування. *Ефективна економіка*. 2023. С. 1-16
6. Кримінологія : підручник/ за заг. ред. В. В. Чернея та О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
7. Гутафель В. В. Завдання та функції фондового ринку в сучасних умовах. *Економічний вісник*. 2017. № 3 (21). С. 86-89.
8. Базилевич В.Д. Фондовий ринок: підручник. Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2015. 621 с.
9. Берзон Н. І. Фондовий ринок : навчальний посібник. К. : Віта-Пресс, 2016. 560 с.
10. Дема Д. І. Фінансовий ринок : навч. посібник. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 448 с.
11. Буднік М. М. Фінансовий ринок: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2015. 334 с.